

той час було небагато. Через консервативні погляди батьків багатьом довелося зректися здобутої «самостійності». Тому актуальним завданням для жінок у перші повоєнні роки стало збереження проекту «нової жінки», аби він отримав закінчену форму і мав тривкий результат.

1. *Баран З.* Спогади Олени Шепарович як джерело до історії Львова першої третини ХХ століття / Зоя Баран // *Lwów. Miasto – społeczeństwo – kultura*. – Т. IX: *Życie codzienne miasta. Studia z dziejów miasta / Red. naukowa K. Karolczak i Ł. T. Sroka*. – Kraków, 2014. – С. 113–128. 2. *Безук О.* Діяльність О. Левицької-Басараб в Українському комітеті допомоги раненим жовнірам у Відні / О. Безук // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. – 2008. – № 612: Держава та армія. – С. 43–47. 3. *Блажкевич І.* Жінка і політика / Іванна Блажкевич // *Жіноча доля (Коломия)*. – 1927. – Ч. 2. 4. *Богачевська-Хомяк М.* Білим по білому: Жінки в громадському житті України 1884–1939 / Марта Богачевська-Хомяк. – Київ, 1995. – 422 с. 5. *Бурачинська Л.* Український Жіночий Союз / Лідія Бурачинська // Олена Залізняк: Монографія / Редкол.: І. Пеленська, Н. Пазунок, Л. Бурачинська. – Торонто, 1987. – 183 с. 6. *Винник О.* Діяльність міських кухонь під час російської окупації Львова (1914–1915) / Оксана Винник // *Lwów: miasto – społeczeństwo – kultura. Studia z dziejów Lwowa*. – Т. VII: *Urzędy, instytucje, instytucje / Pod red. K. Karolczaka, Ł. T. Sroki*. – Kraków, 2010. – S. 431–438. 7. *Галуцинський М.* З Українськими січовими стрільцями. Спомины з 1914–1915 рр. / Михайло Галуцинський. – Львів, 1934. – 216 с. 8. *Домбачевська І.* У шпитальній, воєнній службі / Ірина Домбачевська // *Наше життя (Філадельфія)*. – 1952. – № 10 (11). – Листопад. 9. *Дядюк М.* Український жіночий рух у міжвоєнній Галичині: між гендерною ідентичністю та національною заангажованістю / Мирослава Дядюк. – Львів, 2011. – 365 с. 10. *Кисилівська О.* Чого від нас вимагає сучасна хвиля / Олена Кисилівська // *Наша книга. Альманах «Жіночої Доли» з додатком календаря на рік 1929*. – Коломия, 1928. – С. 81–83. 11. *Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаніка (далі – ЛННБУ ім. В. Стефаніка).* Відділ рукописів. – Ф. 48 (Заклинські). – Оп. 1. – Од. зб. 121-б / п. 17 (Богдан Заклинський, щоденник від грудня 1914 до січня 1917 рр.). – 26 арк. 12. *ЛННБУ ім. В. Стефаніка.* Відділ рукописів. – Ф. 48. – Оп. 1. –

Од. зб. 12-р / п. 3 (Палагна Припхан, лист до Романа Заклинського, с. Княгинин, 9 вересня 1917 р.). 13. *Маковський В.* Табор українських збігів і виселенців в часі світової війни, 1914–1918: спогади зперед 20-ти літ / Володимир Маковський. – Львів, 1935. – 311 с. 14. *Маковський В.* Табор українських збігів і виселенців в часі Першої світової війни / Володимир Маковський // *Діло (Львів)*. – 1935. – Ч. 232. – 31 серпня. 15. *Матвійчукова Г.* Спомины сестри-жалібниці / Галина Матвійчукова // *Літопис Червоної Калини (Львів)*. – III річн. – 1931. – Вересень. 16. *Наша мета (Львів)*. – 1919. – Ч. 17. – 24 серпня. 17. *Олесницька К.* Українські жінки у Львові в листопаді 1918 року / Костянтина Олесницька // *Наше життя (Філадельфія)*. – 1944. – № 11. 18. *Охримович-Залізняк О.* Моменти з життя О. Басараб / Олена Охримович-Залізняк // *Незабуття Ольга Басараб / Під ред. Ірени Книш*. – Вінніпег, 1976. – С. 44–60. 19. *Патер І.* Союз визволення України: проблеми державності і соборності / Іван Патер. – Львів, 2000. – 345 с. 20. *Перський С.* Популярна історія Товариства «Просвіта» у Львові / Степан Перський. – Львів, 1932. – 268 с. 21. *Срібняк І.* Полонені українці в Австро-Угорщині та Німеччині (1914–1920) / Ігор Срібняк. – Київ, 1999. – 314 с. 22. *Старосольська Д.* Праця і жінки / Дарія Старосольська // *Новий час (Львів)*. – 1935. – Ч. 93. – 28 квітня. 23. *Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАУ у Львові).* – Ф. 462 (Український горожанський комітет, м. Львів). – Оп. 1. – Спр. 34 (Огляди та статті). 24. *ЦДІАУ у Львові.* – Ф. 462 (Український горожанський комітет, м. Львів). – Оп. 1. – Спр. 52 (Довідка, звіти, розпорядження, листи та інші документи про діяльність і склад Самаритянської секції, 1918–1920 рр.). 25. *ЦДІАУ у Львові.* – Ф. 354 (Табір українських біженців, м. Гімнд). – Оп. 1. – Спр. 58 (Відомості про сплату членських внесків членами Жіночого комітету). 26. *Janusz B.* 293 dni rządów rosyjskich we Lwowie. – Lwów, 1915. – 262 s. 27. *Kramarz H.* Tadeusz Rutowski. Portret polityczny i demokracji galicyjskiego / Henryka Kramarz. – Kraków, 2001. – 156 s. 28. *Łempicki S.* Tadeusz Rutowski. 3 września 1914 – 20 czerwca 1915. – Lwów, 1917. – S. 18. 29. *Lerner G.* The majority finds its past / Gerda Lerner // *Current History (New York, Toronto)*. – 1976. – № 70. – P. 198–231. 30. *Rossowski S.* Lwów pod czas inwazji. – Lwów, 1915. – 271 s. 31. *Wiek Nowy (Lwów)*. – 1914. – Nr 3952. – 3 września. 32. *Wiek Nowy (Lwów)*. – 1914. – Nr 3960. – 11 września.

УДК 94 (470 + 571) (= 161.2) «1991/2014»

Олена Балера

Роль Бібліотеки української літератури в Москві у національно-культурному розвитку української діаспори

Статтю присвячено вивченню та аналізу основних напрямів і форм діяльності Бібліотеки української літератури в Москві впродовж 1989–2015 рр., спрямованих на поширення та популяризацію української культури в Росії, а також визначенню основних проблем та змін у роботі бібліотеки, пов'язаних з тиском і переслідуваннями з боку органів державної влади Російської Федерації.

Ключові слова: українська діаспора, українці Російської Федерації, національно-культурні потреби, Бібліотека української літератури в Москві.

Olena Balera

The Role of the Ukrainian Literature Library in Moscow in National and Cultural Development of Ukrainian Diaspora

The article is devoted to the learning and analysis of the main directions and forms of the activity of Library of Ukrainian Literature in Moscow from 1989 till 2015 aimed at the dissemination and promotion of Ukrainian culture in Russia, and also to the identification of the main problems and changes in work of library related to pressure and persecution by state authorities of the Russian Federation.

Key words: Ukrainian Diaspora, Ukrainians from the Russian Federation, national and cultural need, Library of Ukrainian Literature in Moscow.

Елена Балера

Роль Библиотеки украинской литературы в Москве в национально-культурном развитии украинской диаспоры

Статья посвящена изучению и анализу основных направлений и форм деятельности Библиотеки украинской литературы в Москве в течение 1989–2015 гг., которые имеют своей целью распространение и популяризацию украинской культуры в России, а также определению основных проблем и изменений в работе библиотеки, связанных с давлением и преследованиями со стороны органов государственной власти Российской Федерации.

Ключевые слова: украинская диаспора, украинцы Российской Федерации, национально-культурные потребности, Библиотека украинской литературы в Москве.

Підтримка діяльності закордонних установ і організацій, що мають за мету поширення і популяризацію української культури серед представників закордонного українства, є одним із найважливіших завдань української зовнішньої політики в галузі культури. В Російській Федерації проживає найчисельніша українська діаспора, але із початком російсько-українського військового конфлікту традиційні проблеми, котрі були притаманними для української спільноти Росії впродовж 1990–2010-х рр., зокрема високий рівень асиміляції, відсутність дієвих програм для забезпечення культурно-мовних потреб національних меншин, організаційна і фінансова слабкість громадських організацій російських українців та їх неспроможність ефективно захищати національно-культурні права української спільноти, набули ще більших масштабів внаслідок відвертої інформаційної війни з боку російських засобів масової інформації, спрямованої на створення у російському суспільстві негативного образу українців та української держави. Бібліотека української літератури в Москві впродовж 1991 – на початку 2015 рр. була одним із ключових закладів культури, що задовольняла не тільки інформаційні та літературні запити російських українців, але й проводила багатовекторну роботу, спрямовану на популяризацію української історії та культури в колах української діаспори Росії. Однак Бібліотека української літератури, згідно зі своїм офіційним статусом, є муніципальною установою міста Москви, тому в умовах погіршення українсько-російських відносин, що розпочалося з середини 2000-х рр., українські дипломатичні відомства не мали реальних важелів впливу для того, щоб захистити працівників бібліотеки від систематичного тиску на них з боку російської влади, а з початком військових дій українська сторона втратила будь-які можливості надання допомоги цьому закладу. В таких умовах вивчення та узагальнення історії діяльності Бібліотеки української літератури в Москві впродовж 1989–2015 рр., з моменту відновлення її роботи на хвилі демократизації в СРСР до здійснення реорганізації цієї установи, в результаті якої вона набула статусу звичайної районної бібліотеки, аналіз основних напрямів і форм її діяльності, а також розгляд проблем, пов'язаних із контролем роботи цього закладу представниками російської влади, є важливим завданням сучасної історичної науки, оскільки може бути корисним для пошуку шляхів інформаційної і культурної допомоги російським українцям з боку українських дипломатичних структур у нелегких умовах нашого сьогодення.

В процесі роботи над статтею авторкою вивчено наукові праці українських дослідників А. В. Виноградова, М. Б. Закірова, І. В. Звіркового, Т. Д. Крамарчук, Л. І. Мазуки, А. А. Попка, О. М. Романухи, О. І. Стадніченко та ін., в яких викладено основні тенденції українсько-російських культурних відносин впродовж 1990-х – першої половини 2010-х років, історію формування та основні напрями діяльності української діаспори Росії, включаючи заснування та роботу громадських організацій, створених українцями Москви та інших регіонів Російської Федерації [7; 16; 17; 24; 30; 35; 36; 38; 43]. У наукових та науково-популярних статтях російських дослідників А. Авраменка, В. Бабенка, В. Висоцького, Л. Мельник, Е. Познякової, Є. Савенка, В. Сінельникової, І. Снежкової, Д. Чернієнка, І. Шульги та ін. викладено основні тенденції розвитку громадських організацій українців Російської Федерації у 1990-х – першій половині 2010-х років, розкрито їх основні досягнення та проблеми на шляху збереження національної ідентичності українських громад,

зокрема йдеться і про засоби забезпечення їх україномовною літературою та створення українських бібліотек [1; 2; 8; 32; 34; 39; 40; 42; 46; 48]. Однак на сучасному етапі відсутні наукові праці, які б розглядали історію діяльності Бібліотеки української літератури в Москві і містили б аналіз основних напрямів її роботи.

Виходячи з цього, метою даної публікації є вивчення та аналіз основних напрямів і форм діяльності Бібліотеки української літератури в Москві, спрямованих на поширення та популяризацію української культури в Росії, а також визначення основних проблем та змін у роботі бібліотеки, пов'язаних з тиском і переслідуваннями з боку органів державної влади Російської Федерації.

Історія Бібліотеки української літератури в Москві розпочинається у 1920-х роках, коли існувала Центральна українська бібліотека при робітничому клубі в Москві. Після знесення будинку, в якому розташовувалися клуб та бібліотека, у зв'язку з реконструкцією вулиці Горького (нинішньої Тверської) у 1937 р. книжковий фонд установи було передано до українського відділу бібліотеки № 85 Радянського району Москви, що розташовувалась на вулиці Великій Грузинській, 37. Впродовж наступних років Бібліотека української літератури неодноразово змінювала місце розташування, а її основні фонди частково передавалися іншим книгозбірням. Зокрема, у 1943 р. на прохання Народного комісаріату освіти УРСР частину книг бібліотеки було передано Українському державному університету, який було тимчасово створено на базі Київського і Харківського державних університетів під час евакуації до міста Кизил-Орда в Казахстані. У грудні 1949 р. решту книг фонду української бібліотеки (6408 книг), що залишався на той час у бібліотеці № 68 міста Москви, було передано до Наукової бібліотеки Львівського державного університету імені І. Франка і відтоді українська бібліотека в Москві припинила своє існування [3].

Наприкінці 1980-х років у середовищі російських українців посилювалось прагнення до національно-культурного відродження, що вилилось у створення ними значної кількості громадських організацій, переважно культурного спрямування. Серед активістів однієї з найперших подібних організацій, Українського молодіжного клубу, зародилась ідея про створення нової української бібліотеки у Москві і вони почали через українські газети та журнали звертатися до різних видавців та бібліотек України із проханням надіслати книги українською мовою для майбутньої бібліотеки. Водночас голова Товариства української культури «Славутич», колишній радянський космонавт Павло Попович звернувся до Головного управління культури Московського міського виконавчого комітету з проханням відкрити у Москві українську бібліотеку. Внаслідок цього було створено українську бібліотеку, що почала працювати на правах відділу української літератури Центральної бібліотеки № 122 Калінінського району Москви. Урочисте відкриття бібліотеки відбулося 17 грудня 1989 р. [3; 11, арк. 69–70].

Комплектування фондів української бібліотеки здійснювалось переважно шляхом придбання літератури коштом міського бюджету Москви, шляхом безоплатної передачі літератури бібліотеками та видавництвами України, а також за рахунок дарунків громадських організацій та приватних осіб. Міжнародний фонд «Відродження» впродовж 1997–1999 рр. передав бібліотеці велику кількість українських музичних компакт-дисків, а також книжкових видань, що вийшли за його підтримки. Значну кількість книг та періодичних видань українська бібліотека отримала й від

представників української діаспори інших країн, зокрема з Австралії, Аргентини, Білорусі, Бразилії, Ватикану, Великої Британії, Естонії, Італії, Канади, Латвії, Литви, Німеччини, Польщі, Румунії, Словаччини, США, Франції, Хорватії, Чехії, колишньої Югославії тощо. Впродовж 1989–1991 рр. значну допомогу у комплектуванні фонду надали бібліотеки Російської Федерації, зокрема відділ літератур мовами народів СРСР Центральної міської бібліотеки Москви імені М. О. Некрасова, Російська державна бібліотека, Державна історична бібліотека, бібліотека Центрального будинку літераторів тощо. Сотні книг та літературно-художніх часописів українській бібліотеці було надано радою з питань української літератури Спілки письменників СРСР [3].

Впродовж наступних років постійну допомогу Бібліотеці української літератури почали надавати Київська публічна бібліотека ім. Л. Українки, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, Національна парламентська бібліотека України, Державна бібліотека України для дітей, Державна бібліотека України для юнацтва, бібліотека Української Правничої фундації, об'єднання «Укркнига», а також видавництва «Каменярь», «Либідь», «Мистецтво», «Східний видавничий дім» тощо [3]. 1500 екземплярів книг було повернуто українській бібліотеці Науковою бібліотекою Львівського державного університету ім. І. Франка в порядку реституції культурних цінностей, що становило приблизно одну чверть фонду, переданого цій установі у 1949 р. [12, арк. 31–32].

У 1990-х роках у зв'язку із необхідністю розширення фондів українська бібліотека неодноразово міняла приміщення. Спочатку її було переведено до міської бібліотеки № 124, а згодом до бібліотеки-філіалу № 147 Централізованої бібліотечної системи № 2 Південно-Східного округу Москви, де бібліотека продовжувала діяти на правах відділу української літератури, хоча у 1997 р. установу, до якої вона входила було перейменовано у Бібліотеку російської та української літератури. Однак у приміщенні, де працював відділ української літератури, не було достатньо місця для нормального розміщення фондів: частина книг зберігалася на підлозі або у підвалі, що періодично заливався водою [11, арк. 69–70; 12, арк. 30–31].

Станом на 2000 р. фонд української бібліотеки нараховував 50 тис. одиниць зберігання, зокрема 19 тис. екземплярів книжок, 13 тис. екземплярів журналів та продовжуваних видань, 420 комплектів газет, 700 аудіо та відеозаписів, а також включав карти, ноти, образотворчі видання та рукописи. До бібліотеки надходило 50 найменувань газет, 100 назв журналів та продовжуваних видань. За тематикою у бібліотеці переважали довідкова та художня література, книги з історії, економіки, політології, мистецтвознавства, законодавча література. За сприяння української громадськості Москви, зокрема Об'єднання українців Росії, Об'єднання українців Москви, Українського молодіжного клубу Москви, Об'єднання любителів української музики та інших організацій, українську бібліотеку було облаштовано сучасною технікою, вона мала 6 комп'ютерів, об'єднаних у локальну мережу, аудіо, відео, та іншу апаратуру [12, арк. 31].

У 1993 г. було створено електронний каталог матеріалів українського фонду, який наприкінці 1990-х років включав більш ніж 9000 записів. Також було забезпечено доступ читачів у читальній залі до комп'ютерної мережі бібліотеки, електронних каталогів української літератури та періодики, що існували у провідних бібліотеках України, а також у Ро-

сійській державній бібліотеці. Через комп'ютерну мережу Інтернет, до якої було підключено українську бібліотеку, для читачів стало можливим користування електронними каталогами найбільших бібліотек світу, а також іншими ресурсами мережі Інтернет, зокрема бібліографічною інформацією, включаючи списки нових надходжень у бібліотеки Москви і Росії. Бібліотека мала можливості для створення більше ніж 1000 бібліографічних довідок на рік, включаючи й запити державних установ та громадських організацій [22, арк. 31]. Окрім обслуговування читачів, бібліотека проводила 1–2 інформаційно-культурних заходи щотижня, включаючи і виїзні та пересувні виставки-обзори. В числі основних проблем діяльності бібліотеки у 1990-х роках слід назвати недостатність підготовлених кадрів для комплектування фондів і обробки інформації щодо української літератури. певні труднощі створювала також відсутність спеціального працівника для обслуговування дітей, бібліотекара по обслуговуванню читачів на виїздах (для порівняння слід відзначити, що у 1930-х роках українська бібліотека мала 14 пересувних пунктів) і бібліографа для проведення повноцінної бібліографічної роботи [12, арк. 32].

Впродовж 1990-х – в першій половині 2000-х років активісти українських організацій Москви неодноразово намагалися досягти виділення окремого приміщення для української бібліотеки представниками російської влади. Бюрократична тяганина навколо цієї проблеми тривала з 1991 р. і наприкінці 2000-х років листування українських активістів з російськими чиновниками нараховувало кількості документів. У 1998 р. мер Москви Ю. М. Лужков дав доручення Департаменту муніципального майна Москви про виділення відповідного приміщення для української бібліотеки, однак виконання цього рішення без поважних причин постійно відкладалося. Лише 2000 р. постановою уряду Москви було створено Бібліотеку української літератури як окрему структуру в Центральному адміністративному окрузі Москви та надано тимчасове приміщення за адресою провулок Центросоюзний № 13/2. Це приміщення мало незручне розташування, віддалене від маршрутів громадського транспорту. Наступне пропоноване бібліотеці приміщення знаходилось по вул. Сретенка № 1/1 і потребувало реконструкції. У зв'язку із зволіканням вирішення питання про надання приміщення для Бібліотеки української літератури неодноразово відкладалися терміни її відкриття. У 2004 році російська сторона запропонувала активістам громадських організацій російських українців надати їм приміщення для української бібліотеки у новозбудованому будинку по вул. Трифонівській № 61 Центрального адміністративного округу Москви (загальна площа приміщення складала 631 м²), про що уряд Москви видав відповідну постанову від 25 січня 2005 р. [11, арк. 69–70; 12, арк. 29; 13, арк. 69].

У червні 2005 р. російською стороною було завершено роботи з проведення систем комунального забезпечення, зокрема зв'язку, опалення, електро- та водопостачання, а також внутрішні оздоблювальні роботи. У липні 2005 р. урядом Москви було виділено суму в 7,4 млн рублів на постачання меблів та обладнання бібліотеки, однак вже у серпні 2005 р. виділене для української бібліотеки приміщення постраждало внаслідок аварії водопроводу на верхніх поверхах будинку. В результаті приміщення потребувало ремонту, однак будівельна організація, що займалась його облаштуванням, відмовлялася робити ремонт за свій кошт, оскільки будинок де-юре уже було передано на баланс Дирекції єдиного замовника [11, арк. 69–70]. Це значною

мірою уповільнило роботи з обладнання приміщення для бібліотеки, які тривали до початку 2006 р., однак після їх завершення українська бібліотека отримала приміщення з просторими та функціональними читальним, малим та великим конференц-залами, медiateкою, книгосховищами. 26 травня 2006 р. відбулося урочисте відкриття української бібліотеки в якості самостійної установи, яку було зареєстровано як Державну установу культури міста Москви «Бібліотеку української літератури» [20].

Впродовж 2006–2010 рр. Бібліотека української літератури отримала більш сприятливі умови для розвитку. Станом на травень 2006 р. фонди бібліотеки нараховували 25 тис. примірників книг, 15 тис. примірників журналів та видань, що продовжуються, 980 комплектів газет, включаючи колекцію газет українських обінтернетеднань Російської Федерації з початку 1990-х років, а також карти, ноти, образотворчі видання, аудіо- та відеозаписи, рукописи. У 2006 р. до бібліотеки надходило понад 70 назв українських газет та 130 назв журналів і видань, що продовжуються. У бібліотеці було створено електронну бібліографічну базу даних «Українці та українська культура Російської Федерації», електронні каталоги якої містили близько 17 тис. записів [20].

Бібліотека займалася не лише збором книг та інших друкованих і аудіовізуальних документів, але й вела різноманітну культурно-освітню, науково-допоміжну і видавничу діяльність, підтримувала зв'язки з російськими і закордонними бібліотеками та громадськими організаціями. Серед основних напрямів діяльності бібліотеки слід назвати проведення книжково-ілюстративних виставок, зустрічі з українськими громадськими діячами, письменниками та представниками інших галузей мистецтва, творчі вечори, здійснення підписки на українську періодику для усіх бажаючих, налагодження інформаційно-правової консультативної служби з питань проїзду і перебування українських громадян в Росії та російських – в Україні, проведення заходів за участі українських громадських організацій Росії та Москви. У бібліотеці працювали літературна вітальня, Український історичний лекторій, дитячий клуб казкових зустрічей «А-ба-ба-га-ла-ма-га», було налагоджено випуск дайджесту «Гарячі сторінки української преси», що користувався попитом політологів, журналістів, службовців та широкого кола читачів. Впродовж 2005–2006 рр. українська бібліотека вперше на системному рівні почала отримувати допомогу з України у проведенні культурно-просвітницької та інформаційної роботи, завдяки зусиллям Міністерства закордонних справ України, Державного комітету України у справах телебачення і радіомовлення та Посольства України в Російській Федерації, однак на наступні роки подібні бюджетні програми не було розроблено [4; 6; 20]. В середині 2000-х рр. Бібліотека української літератури (БУЛ) підписала угоди про співробітництво з Національною парламентською бібліотекою України, Національним культурним центром України в Москві і Товариством шанувальників творчості Тараса Шевченка [6; 13, арк. 69; 37]. Працівники бібліотеки підтримували постійні контакти з найбільшими бібліотеками України, зокрема Національною бібліотекою України ім. В. І. Вернадського, Національною парламентською бібліотекою України, Львівською науковою бібліотекою ім. В. Стефаника НАН України, Харківською державною науковою бібліотекою ім. В. Г. Короленка, Одеською державною науковою бібліотекою ім. М. Горького, Державною історичною бібліотекою України, Публічною бібліотекою ім. Лесі Українки м. Києва тощо. З 1994 р. українська бібліотека приймала

постійну участь у щорічній книжковій виставці-ярмарку Форуму видавців у Львові [3; 6].

Впродовж 1990-х – 2000-х рр. Бібліотека української літератури здійснювала також і видавничу діяльність, основними результатами якої стало видання серії фотоальбомів «Палати Мазепи», Інформаційного бюлетеня Обінтернетеднання українців Москви, щомісячного бюлетеня нових надходжень (з 1997 р.), який надсилався до інших бібліотек Росії та усіх зацікавлених організацій, брошури «Краса України» про життя і творчість видатної української художниці Катерини Білокур (видання здійснено спільно з Інститутом слов'янознавства Російської академії наук та Національним культурним центром України), книги про творчість українського поета Валеріана Поліщука, двомовної антології української поезії «Із века в век» тощо. На Web-сторінці бібліотеки публікувалися актуальні тематичні списки видань, аудіовізуальних матеріалів та нових надходжень, створених на основі відповідних баз даних, а також новини, оголошення та інша інформація [3].

Після переміщення української бібліотеки в нову будівлю на Трифоновській 61, у її приміщенні почали регулярно проводитись концерти з участю театральньо-концертного агентства «Еврідіка» і Української хорової капели Москви, засідання наукового клубу «Зірка Вернадського», де обговорювались проблеми взаємодії людини і навколишнього середовища, Слов'янського молодіжного клубу та інші заходи [31]. При бібліотеці також діяли курси української мови та клуб-студія літературної творчості та художнього перекладу «Слово» на чолі із заступником директора Бібліотеки української літератури, поетом, перекладачем, літературознавцем, членом Спілку письменників Росії та України В. Г. Крикуненком. Значну увагу учасники клубу-студії приділяли перекладам на російську мову творів видатної української поетеси Л. В. Костенко [28].

Однак слід відзначити, що отримавши нове, сучасно обладнане приміщення Бібліотека української літератури значною мірою втратила свою незалежність від московської державної адміністрації, оскільки наприкінці 1980-х років усі фонди бібліотеки належали не російській державі, а українській національній громаді. Після переїзду української бібліотеки в нову будівлю її було зареєстровано і відкрито як Державний заклад культури міста Москви «Бібліотека української літератури», після чого вона стала бюджетною установою міста Москви. Загальне погіршення українсько-російських відносин з середини 2000-х років торкнулося і культурної сфери. Уже через рік роботи бібліотеки в новому приміщенні її працівники почали відчувати тиск з боку міської адміністрації. На початку 2007 р. без будь-яких серйозних підстав з Бібліотеки української літератури було звільнено одного з найстарших та найбільш професійних її працівників (котрий був одним із засновників бібліотеки ще у 1980-х рр.), завідувача відділу російської україніки, заступника голови Об'єднання українців Росії, голову Товариства шанувальників української книги Ю. Г. Кононенка. За весь період своєї роботи Ю. Г. Кононенко не мав жодного дисциплінарного зауваження, неодноразово отримував відзнаки за бездоганну роботу, мав стовідсоткову надбавку до заробітної платні, а також був автором книги, присвяченої історії Бібліотеки української літератури в Москві. Водночас під впливом психологічного та фінансового тиску з бібліотеки звільнилося іще 7 працівників, що добре знали українську мову та історію [41]. 19 листопада 2007 р. під виглядом планового звільнення книжкового сховища

бібліотеки від дублікатів, про котре офіційно повідомляли у засобах масової інформації посольство Російської Федерації в Україні та Управління культури Центрального адміністративного округу Москви, у бібліотеці було знищено унікальний газетний фонд, що складався з понад 900 річних комплектів українських газет (понад 200 назв) українською і російською мовами за 1988–2005 рр. загальною вагою понад півтонни, як було відображено у каталозі газет. Цю акцію було здійснено з відома і за сприяння нового директора бібліотеки Н. Г. Шаріної, що заступила на посаду весною 2007 р., та її заступника Б. А. Безпалька. Водночас було знищено окремі раритетні примірники українських газет XIX – XX століть, що перебували на стелажах у загальному фонді, газети української діаспори Росії та інших країн, примірники журналу «Український огляд», що видавався багато років російським і українським публіцистом, головою Об'єднання українців Росії О. О. Руденко-Десняком. При цьому слід відзначити, що за весь період існування української бібліотеки з 1989 р. ніякої планової роботи співробітників бібліотеки зі звільнення книжкового сховища від дублікатів і переведених у збереження на електронні носії видань ніколи не проводилося. Ще у 1991 р., під час роботи Бібліотеки української літератури на правах українського відділу бібліотеки-філіалу № 47 Централізованої бібліотечної системи № 2 Південно-Східного адміністративного округу Москви, було затверджено перелік газет, зокрема видання центральних органів державної влади України, газети політичних партій, найбільш значимих суспільно-політичних і культурних організацій та ін., які підлягали постійному зберіганню з урахуванням унікальності газетного фонду бібліотеки та відсутності цих видань в інших бібліотеках Російської Федерації. Цей список доповнювався у 1996, 1999 і 2004 роках. Також необхідно підкреслити, що переведення періодичних видань в електронну форму і збереження їх на жорстких дисках вимагає значних фінансових витрат і збільшення кількості працівників. Кошти на таку роботу ніколи не виділялися, необхідної для цього оргтехніки в бібліотеці ніколи не було і усі періодичні видання, котрі надходили до бібліотеки завжди були у одному примірнику. Такі події завдали значних збитків фонду бібліотеки [47].

Після пережитих колективом Бібліотеки української літератури неприємних подій 2007 р., впродовж 2008–2010 рр. працівники бібліотеки зуміли відновити звичний режим роботи і працювали у відносно нормальних умовах. Директор бібліотеки Н. Г. Шаріна, котра спочатку сприймалась активістами громадських організацій російських українців як людина лояльна до московської держадміністрації, досить швидко оволоділа українською мовою і здобула необхідні знання з історії та культури України. В числі найважливіших заходів, проведених працівниками БУЛ у цей період, слід назвати творчу зустріч із московським письменником Віктором Добродієм (В. О. Липовим) (жовтень 2008 р.), проведення засідань історико-культурологічного клубу «Родичі – Велика сім'я», які було присвячено обговоренню творчої спадщини поета, прозаїка, педагога з Луганщини Семена Бондаря, книгу якого представив його син, суддя Конституційного суду РФ Микола Бондар (грудень 2008 р.), зустрічі з видатним науковцем в галузі космічної техніки, членом Російського географічного товариства і Всеукраїнського товариства краєзнавців Анатолієм Коваленком (грудень 2009 р.) та іншим питанням; організацію літературно-мистецького свята «Гоголівські вечорниці» (квітень 2009 р.), презентацію колекції видань українських письменників відомої перекладачки та популя-

ризатора української літератури в Росії І. З. Новосельцевої (травень 2009 р.), зустріч з делегацією Ради українських земляцтв Москви та Московської області (серпень 2009 р.), презентацію книг голови правління Ради українських общин тульської області, історика та письменника М. О. Михалюка «Больше всего я люблю истину...» і «Время нас рассудит», присвячених життю та творчості Л. М. Толстого (листопад 2009 р.), презентацію добірки друкованих видань Нижньокамської міської національно-культурної автономії «Українське товариство «Вербиченька» (квітень 2010 р.), проведення виставки пам'яті першого українця-космонавта та українського громадського діяча Росії П. П. Поповича (жовтень 2010 р.), відзначення Дня українського козацтва (листопад 2010 р.), презентацію щомісячного видання української громади Тюменської області «Голос України в Західному Сибіру» з нагоди десятиріччя цього видання (листопад 2010 р.), проведення Дня Будинку-музею А. П. Чехова у Сумах (грудень 2010 р.) та інші літературно-мистецькі заходи [9; 10; 14; 15; 22; 23; 24; 25; 26; 27; 33].

Наприкінці 2010 р. Бібліотека української літератури знову потрапила під тиск московської адміністрації. 23 грудня 2010 р. на основі постанови слідчого відділу по боротьбі з екстремізмом Центрального адміністративного округу МВС Росії міста Москви від 21 грудня 2010 р. у приміщенні БУЛ було здійснено обшук, внаслідок якого із бібліотеки було вилучено близько 50 книг для психолого-лінгвістичної експертизи. Серед цих видань були книги про митрополита Андрія Шептицького, про діяльність ОУН-УПА, та громадянського руху «Пора», а також газети «Нація і держава», «Шлях перемоги», «Українське слово», «Національна безпека України» тощо. 24 грудня 2010 р. під час другого обшуку із бібліотечних комп'ютерів було вилучено жорсткі диски та читацькі квитки, завдано тілесних ушкоджень директору бібліотеки Н. Г. Шаріній. Бібліотеку було опечатано і зачинено, а також порушено проти неї кримінальну справу за фактом нібито розповсюдження екстремістської літератури за статтею 282 Кримінального кодексу Російської Федерації про розпалювання ненависті або ворожнечі. Посол України в Росії В. Ю. Сльченко на прес-конференції в Москві наприкінці грудня 2010 р. заявив, що посольство не може впливати на діяльність Бібліотеки української літератури в Москві, оскільки ця установа належить мерії Москви [5; 29, с. 2].

29 січня 2011 р. згідно з наказом прем'єр-міністра України М. Я. Азарова на базі Національного культурного центру України в Москві було створено Бібліотеку української літератури, але ця установа не мала ні відповідного приміщення, ні фондів для того щоб достатньою мірою задовольняти національно-культурні потреби української громади Москви та Росії. Зокрема, відомо, що на початку 2011 р. Міністерство культури і туризму України передало новоствореній бібліотеці 107 примірників української літератури [19, с. 2].

Після низки українсько-російських переговорів стосовно діяльності Бібліотеки української літератури у серпні 2011 р. було закрито кримінальну справу, порушену проти бібліотеки, і цей заклад відновив свою роботу. Впродовж серпня 2011 р. – лютого 2015 рр. серед основних заходів бібліотеки переважали книжкові виставки, творчі зустрічі, літературні свята та концерти присвячені визначним датам загальнослов'янської, а не української культури. Проте при БУЛ продовжували діяти курси української мови, здійснювалося видання дайджесту «Гарячі сторінки української преси» та продовжувалось комплектування фондів [18, с. 7; 45].

Згідно з наказом уряду Москви від 30 червня 2014 року, з 1 березня 2015 р. Бібліотеку української літератури було позбавлено статусу юридичної особи і перетворено на звичайну районну бібліотеку. Після подібної реорганізації працівники бібліотеки втратили можливість самостійного комплектування фондів, пошуку нових книг по видавництвах. Тепер нову літературу до БУЛ закупають і надсилають культурні установи Російської Федерації, тому у такому вигляді бібліотеку вже не можна вважати осередком культури української громадськості Росії [44].

Таким чином, на хвилі національно-культурного відродження кінця 1980-х років активісти Українського молодіжного клубу і Товариства української культури «Славутич», звернувшись із відповідним проханням до Головного управління культури Московського міського виконавчого комітету, досягли створення 17 грудня 1989 р. Бібліотеки української літератури, котру було відкрито на правах відділу української літератури Центральної бібліотеки № 122 Калінінського району міста Москви. В історії української бібліотеки можна умовно виділити три основних етапи. Перший етап тривав з 17 грудня 1989 р. до 26 травня 2006 р. На цьому етапі бібліотека існувала як відділ української літератури у складі кількох районних бібліотек Москви, переважно більшість часу входячи до бібліотеки-філіалу № 147 Централізованої бібліотечної системи № 2 Південно-Східного округу Москви. В цей період в бібліотеці іде формування основного книжкового фонду, що здійснювалося шляхом придбання літератури коштом міського бюджету Москви, шляхом безоплатної передачі літератури бібліотеками та видавництвами України, а також за рахунок дарунків українських та закордонних громадських організацій та приватних осіб. Завдяки фінансовій допомозі української громадськості Москви, зокрема Об'єднання українців Росії, Об'єднання українців Москви, Українського молодіжного клубу Москви, Об'єднання любителів української музики та інших організацій, українську бібліотеку в середині 1990-х років було облаштовано сучасною технікою, зокрема створено об'єднану локальну комп'ютерну мережу, встановлено аудіо, відео, та іншу апаратуру, упорядковано електронний каталог матеріалів українського фонду, забезпечено доступ читачів у читальній залі до комп'ютерної мережі бібліотеки, електронних каталогів української літератури та періодики, що існували у провідних бібліотеках України, Російській державній бібліотеці, а також у найбільших бібліотеках світу. Основними проблемами, що виникали в роботі української бібліотеки впродовж 1989 – на початку 2006 рр., були відсутність спеціального працівника для обслуговування дітей, бібліотекаря по обслуговуванню читачів на виїздах і бібліографа для проведення повноцінної бібліографічної роботи, а також недостатність місця у будівлях, де працював відділ української літератури, для нормального розміщення фондів, оскільки частина книг зберігалася на підлозі або у підвальних приміщеннях. Другий етап в історії Бібліотеки української літератури тривав з 26 травня 2006 р. до кінця грудня 2010 рр. На цьому етапі Бібліотека української літератури, отримавши від московського уряду нове, добре обладнане приміщення на Трифоновській 61, почала існувати як окрема установа. Проте, після відкриття у новому приміщенні, українську бібліотеку, усі фонди котрої раніше були власністю української національної громади Росії, було зареєстровано як Державний заклад культури міста Москви «Бібліотека української літератури», після чого вона стала бюджетною установою Москви. Після переїзду у нову будівлю

Бібліотека української літератури значної мірою розширила свою діяльність, яка охоплювала такі напрямки роботи як проведення книжково-ілюстративних виставок, зустрічі з українськими громадськими діячами, письменниками та представниками інших галузей мистецтва, творчі вечори, здійснення підписки на українську періодику для усіх бажаючих, налагодження інформаційно-правової консультативної служби з питань проїзду і перебування українських громадян в Росії та російських – в Україні, проведення різнобічних заходів за участі українських громадських організацій Росії та Москви, налагодження випуску дайджесту «Гарячі сторінки української преси», робота курсів української мови і клуб-студія літературної творчості та художнього перекладу «Слово» тощо. Однак на цьому етапі московська державна адміністрація отримала юридичні підстави для здійснення тиску на працівників бібліотеки. Вперше це знайшло своє вираження у 2007 р., коли представниками Управління культури Центрального адміністративного округу Москви було звільнено 8 досвідчених і кваліфікованих працівників в галузі української мови, культури та історії та знищено унікальний газетний фонд, що складався з понад 900 річних комплектів українських газет (понад 200 назв) українською і російською мовами за 1988–2005 рр., окремих раритетних примірників українських газет XIX–XX століть, що перебували на стелажах у загальному фонді, газет української діаспори Росії та інших країн, зокрема примірники журналу «Український огляд», що видавався Об'єднанням українців Росії. У грудні 2010 р. внаслідок двох обшуків, здійснених представниками слідчого відділу по боротьбі з екстремізмом Центрального адміністративного округу МВС Росії міста Москви, з Бібліотеки української літератури було вилучено 50 книг для психолого-лінгвістичної експертизи, жорсткі диски та читацькі квитки, а згодом зачинено бібліотеку для відвідування читачів і порушено проти неї кримінальну справу за звинуваченням у розповсюдженні екстремістської літератури. Третій етап в історії БУЛ тривав з серпня 2011 р. до 1 березня 2015 р. Після закриття кримінальної справи порушеної проти бібліотеки, впродовж 2011–2015 рр. кількість літературно-мистецьких заходів, що проводились її працівниками, суттєво скоротилась і їх було присвячено переважно загальнослов'янській, а не українській культурі. Після реорганізації бібліотеки з 1 березня 2015 рр., внаслідок якої її було позбавлено статусу юридичної особи і перетворено на звичайну районну бібліотеку, її працівники втратили можливість самостійного комплектування фондів та пошуку нових книг по видавництвах і відтоді вона вже не могла належним чином задовольняти національно-культурні потреби українців Москви та Росії. Також слід відзначити, що впродовж усього періоду існування Бібліотеки української літератури в Москві, українськими владними структурами не було розроблено програм стосовно дієвої та систематичної допомоги українській бібліотеці і не було вжито належних заходів для захисту цієї установи на дипломатичному рівні від тиску московської державної адміністрації, а з початком російсько-українського збройного конфлікту у 2014 р. це стало практично неможливо.

1. Авраменко А. М. Україністика на Кубані: витоки і сучасні тенденції розвитку / А. М. Авраменко // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: сучасний вимір, проєкція у майбутнє: Збірник матеріалів третьої Міжнародної науково-практичної конференції, 23–25 червня 2010 р. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – С. 353–356. 2. Бабенко В. Етнополітичні, культурні та мовні проблеми українців в Росії: чи

потрібні українці Росії? // Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті «...землякам моїм в Україні і не в Україні...»: Збірник матеріалів четвертої Міжнародної науково-практичної конференції, 23–24 серпня 2013 р. (у рамках IV Міжнародного конгресу світового українства). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 267–269. **3. Білецький В., Сімченко Г.** Презентація української книги в Москві / В. Білецький, Г. Сімченко // Закордонне українство і Донеччина: вчора, сьогодні, завтра: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19 грудня 2008 року. – Донецьк, 2008. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до збірки: <http://novaxvylya.hmaka.net/ua/archive/2008/novyny101n.htm>. **4. Бондаренко А.** Про «найбільший у РФ бібліотечний комплекс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/1890/86/>. **5. БУЛ і слово «націоналізм»** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/3667/86/>. **6. В ім'я української культури в Росії.** Підписано угоду про співробітництво між Бібліотекою української літератури і Культурним центром України в Москві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/1643/86/>. **7. Виноградов А. В.** Діяльність державних та недержавних інституцій України в площині українсько-російських гуманітарних відносин доби незалежності: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: 07.00.01 / Виноградов Андрій Вадимович. – Луганськ, 2010. – 239 с. **8. Висоцький В. Ю.** Психологічні аспекти адаптації українських мігрантів на території Російської Федерації на прикладі Республіки Башкортостан / В. Ю. Висоцький // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: Перша міжнародна наукова конференція, 8–10 березня 2006 р. – Львів, 2006. – С. 6–8. **9. Григоренко В.** Щедрий дар родини Новосельцевих. Презентація колекції видань українських письменників відомої перекладачки та популяризаторки українського красного письменства в Росії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/2780/86/>. **10. Дарунок від московських луганчан.** Микола Чоломбитко на відкритті меморіальної дошки Михайлу Матусовському. Бібліотеці передано книги з колекції поета Михайла Матусовського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/2968/86/>. **11. Державний архів Міністерства закордонних справ України.** – Ф. 1, оп. 210. – Спр. 15540. **12. Державний архів Міністерства закордонних справ України.** – Ф. 1, Оп. 5. – Спр. 10982. **13. Державний архів Міністерства закордонних справ України.** – Ф. 1, Оп. 210. – Спр. 15561. **14. Добро таланту ді!** Гостем під час чергової зустрічі у Літературній вітальні Бібліотеки української літератури став московський письменник Віктор Добродій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/2509/86/>. **15. З Чеховим у серці до Москви.** Сумські музейники у першопрестольній [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/3628/86/>. **16. Закіров М. Б.** Урало-Сибірський регіон Російської Федерації в умовах трансформації суспільства: участь українського населення: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: 07.00.02 / Закіров Марат Борисович. – Луганськ, 2006. – 210 с. **17. Звіркоський І. В.** Етнокультурний фактор в українсько-російських відносинах 90-х років: автореферат дис. на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук: 07.00.05 / Звіркоський Ігор Володимирович. – К., 2000. – 27 с. **18. Інформаційна довідка щодо основних результатів співробітництва з українською громадою Російської Федерації у 2011 р. та пріоритетних завдань на 2012 р.** – Поточний архів Міністерства закордонних справ України за 2011 р. – К., 2011. – 8 с. **19. Інформаційна довідка щодо розвитку культурних зв'язків з українською Російською Федерації та забезпечення культурних потреб російської національної меншини в Україні за період 2010–2011 рр.** Додаток до листа міністра культури України Т. Г. Кохана в Міністерство закордонних справ України від 25 жовтня 2011 р. – Поточний архів Міністерства закордонних справ України за 2011 р. – К., 2011. – 3 с. **20. Кононенко Ю.** Українське свято на вулиці Трифоновській, 61. Відкрито нове приміщення Бібліотеки української літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/1408/38/>. **21. Крамарчук Т. Д.** Українська діаспора Республіки Башкортостан: історія формування та особливості існування в іншоетнічному середовищі: дис. на здобуття наукового

ступеня кандидата історичних наук: 07.00.01 / Крамарчук Тетяна Дмитрівна. – Черкаси, 2000. – 205 с. **22. Крикуненко В.** «Козацькому роду нема переводу» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/3569/86/>. **23. Крикуненко В.** «Сказанье о Смелянщине» космического инженера. В Библиотеке украинской литературы состоялось очередное заседание историко-культурологического клуба «Родичи – Большая семья» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/3204/86/>. **24. Крикуненко В.** «Сокіл над Узином плине...». Открылась выставка памяти Павла Романовича Поповича, первого украинца-космонавта, украинского общественного деятеля России [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/3557/86/>. **25. Крикуненко В. Г.** Встретились книги и судьбы. Литературная гостиная на Трифоновской, 61 для украинцев из Тулы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/3147/86/>. **26. Крикуненко В.** Надходження з Нижнекамська. Фонд Бібліотеки української літератури в Москві поповнився добіркою друкованих видань національно-культурної автономії «Вербиченька» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/3329/86/>. **27. Крикуненко В.** Голуби повертаються знов. Портрет поета і прозаїка Семена Бондаря на українському рушнику з червоною каліною [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/2580/86/>. **28. Лауреат літературної премії ім. А. П. Чехова Віталій Крикуненко** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/3257/36/>. **29. Лист народного депутата України Б. І. Тарасюка** міністру закордонних справ України К. І. Грищенку від 17 лютого 2011 р. Щодо захисту прав та підтримки української національної меншини на території Російської Федерації. – Поточний архів Міністерства закордонних справ України за 2011 р. – К., 2011. – 3 с. **30. Мазука Л. І.** Державна політика у сфері збереження національної ідентичності закордонних українців // Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті «...землякам моїм в Україні і не в Україні...»: Збірник матеріалів четвертої Міжнародної науково-практичної конференції, 23–24 серпня 2013 р. (у рамках IV Міжнародного конгресу світового українства). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 9–20. **31. Мартов С.** Книги раздора... Под музыку Вагнера? Заметки провинциального журналиста о странностях, имеющих место быть в украинской библиотеке Москвы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/1944/86/>. **32. Мельник Л.** Діяльність громадських організацій українців Росії як фактор збереження національної ідентичності // Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті «...землякам моїм в Україні і не в Україні...»: Збірник матеріалів четвертої Міжнародної науково-практичної конференції, 23–24 серпня 2013 р. (у рамках IV Міжнародного конгресу світового українства). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 227–230. **33. Московское эхо сибирского юбилея.** Выставка-презентация украинского дайджеста из Тюмени на Трифоновской, 61 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/3565/86/>. **34. Познякова Е. М.** Україна на Камчатці / Е. М. Познякова // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: Перша міжнародна наукова конференція, 8–10 березня 2006 р. – Львів, 2006. – С. 269–272. **35. Попок А. А.** Українські поселення на Далекому Сході як історичний та етнокультурний феномен (кінець XIX–XX ст.): дис. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: 07.00.02 / Попок Андрій Андрійович. – К., 2002. – 214 с. **36. Попок А. А.** Формування та реалізація державної політики щодо закордонного українства: дис. на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління: 25.00.02 / Попок Андрій Андрійович. – К., 2010. – 368 с. **37. Популяризувати творчість Кобзаря серед москвичів.** Члени Товариства шанувальників творчості Тараса Шевченка зустрілися з працівниками Бібліотеки української літератури в Москві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/1573/86/>. **38. Романуха О. М.** Розвиток українсько-російських відносин в сфері культури і науки (1991–2005 рр.): дис. на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: 07.00.01 / Романуха Олександр Миколайович. – Донецьк, 2007. – 292 с.

39. Савенко Є. Досвід роботи українського товариства «Вербиченька» у культурно-просвітницькому напрямку // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: Перша міжнародна наукова конференція, 8–10 березня 2006 р. – Львів, 2006. – С. 286–290. 40. Сінельникова В. Український ономастикон Нижньоволзького регіону: до питання збереження етнічності українців Волгоградської області РФ / В. Сінельникова // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: сучасний вимір, проєкція у майбутнє: Збірник матеріалів третьої Міжнародної науково-практичної конференції, 23–25 червня 2010 р. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – С. 258–263. 41. Скопенко В. В Бібліотеці української літератури в Москві звільнено вже восьмого працівника-українця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/2067/86/>. 42. Снежкова І. Діаспора українців у Росії / І. Снежкова // Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті «...землякам моїм в Україні і не в Україні...»: Збірник матеріалів четвертої Міжнародної науково-практичної конференції, 23–24 серпня 2013 р. (у рамках IV Міжнародного конгресу світового українства). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 358–361. 43. Стадніченко О. І. Проблема забезпечення прав національних меншин в міжнародних відносинах України і Російської Федерації: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук: 23.00.04 / Стадніченко

Ольга Іванівна. – 220 с. 44. У Москві фактично закривають бібліотеку української літератури [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukr.lib.ua/news/2015/02/27/297037_moskvi_faktichnoZ_zakrivayut.html. 45. Україноязычний оазис в Москве [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/biblioteka-ukrainskoi-literatury/4705-ukrainoyazychnyj-oazis-v-moskve.html>. 46. Чернієнко Д. Історична україністика в сучасній Росії: стан і шляхи розвитку / Д. Чернієнко // Світове українство як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті «...землякам моїм в Україні і не в Україні...»: Збірник матеріалів четвертої Міжнародної науково-практичної конференції, 23–24 серпня 2013 р. (у рамках IV Міжнародного конгресу світового українства). – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 367–370. 47. Шевченко К. Про планову «зачистку» Бібліотеки. Бібліотека української літератури або Як варвари намагаються замітати сліди середньовічного вандалізму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kobza.com.ua/content/view/2223/86/>. 48. Шульга І. Історія трансформації етнічної самосвідомості українців Низового Поволжя / І. Шульга // Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті: сучасний вимір, проєкція у майбутнє: Збірник матеріалів третьої Міжнародної науково-практичної конференції, 23–25 червня 2010 р. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – С. 281–285.

УДК 069

Аляксей Бацюкоў

Українські артефакти ў фондах Музея гісторыі Магілёва

Олексій Бацюков

Українські артефакти у фондах Музею історії Могильова

У статті описуються українські артефакти у фондах Музею історії Могильова, які репрезентують спільні культурні зв'язки і контакти білорусів та українців. Початок державності обох народів нерозривно пов'язаний із виникненням Київської Русі.

Ключові слова: Київська Русь, тризуб, початки державності, культурні зв'язки, Спиридон Соболев, Георгій Конисський, Андрій Шептицький, Митрофан Довнар-Запольський.

Aliaksei Batsiukou

Ukrainian Artifacts in the Collections in the Mahilou Museum of History

This article describes the Ukrainian artifacts in the Museum of history of Mahilou (Belarus), representing cultural ties and contacts between Belorutians and Ukrainians. The beginning of statehood of the both nations is inseparably linked with the emergence of Kievan Rus.

Keywords: Kievan Rus, the Trident, the Beginning of Statehood, Cultural Ties, Spiridon Sobol, George Konissky, Sheptytsky, Mitrofan Dovnar-Zapolski.

Алексей Батюков

Украинские артефакты в фондах Музея истории Могилёва

В статье описываются украинские артефакты в фондах музея истории Могилёва, репрезентующие общие культурные связи и контакты белорусов и украинцев. Начало государственности обоих народов неразрывно связано с возникновением Киевской Руси.

Ключевые слова: Киевская Русь, тризуб, начала государственности, культурные связи, Спиридон Соболев, Георгий Конисский, Андрей Шептицкий, Митрофан Довнар-Запольский.

Горад Магілёў, размешчаны ў верхняй плыні Дняпра, на працягу ўсяго свайго існавання знаходзіўся ў пастаянным, шчыльным кантакце з землямі сучаснай Украіны. Гэтая сувязь прадвызначаная: як наяўнасцю такой магістральнай транспартнай камунікацыі, як Днепр, так і адзінствам гістарычных лёсаў беларускага і ўкраінскага народаў. Фонды Музея гісторыі Магілёва ўтрымліваюць шэраг артефактаў, якія яскрава дэманструюць нам гэтае адзінства лёсаў і непарыўную сувязь нашых рэгіонаў.

Самым старажытным археалагічным помнікам на тэрыторыі гістарычнага цэнтра Магілёва з'яўляецца гарадзішча Змяёўка, размешчанае на беразе ракі Дубравенкі, правым прытоку Дняпра, і на тэрыторыі якога былі знойдзены артефакты кіеўскай (II–V ст. н. э.) і калочынскай культур (V–VII ст. н. э.), што дазваляе лічыць старажытнае насельніцтва Магілёва гэтага часу носбітамі адной этнакультурнай

тоеснасці з насельніцтвам шырокага арэала, які ўключае тэрыторыі сучаснай Паўднёва-Ўсходняй Беларусі, Цэнтральнай і Паўночнай Украіны, Браншчыны, Куршчыны. Паводле этнічнай характарыстыкі насельніцтва гэтых культур пераважна характарызуецца як протаславянскае і славянскае. Значым, што раней насельніцтва гарадзішча Змяёўка памылкова адносілі да іншых археалагічных культур – да культуры штрыхаванай керамікі і тушамлінскай [1, с. 385].

У экспазіцыі Музея гісторыі Магілёва артефакты з гарадзішча Змяёўка прадстаўлены падвескай-лунніцай кіеўскай культуры, бронзавымі бранзалетами VI–VIII ст. калочынскай культуры. Таксама на тэрыторыі горада былі знойдзены і іншыя адзінкавыя знаходкі дадзенага перыяду – двухшыпны накіеўскі дроцік і фрагменты керамікі калочынскай культуры.

У фондах музея ёсць таксама экспанаты, што датуюцца I тыс. г. н. э., якія былі знойдзеныя падчас археалагічных